

ŁUKASZ ZADOROŻNY¹ , TOMASZ KWAPNIEWSKI², TOMASZ OLBRYCHT³

Pierwsze obserwacje *Pronocera angusta* (KRIECHBAUMER, 1844) (Coleoptera: Cerambycidae) w południowo-wschodniej Polsce

<http://doi.org/10.5281/zenodo.5811849>

¹ Urząd Statystyczny w Rzeszowie, ul. Jana III Sobieskiego 10, 35-959 Rzeszów, Polska,
e-mail: l.zadorozny@stat.gov.pl, fett85@o2.pl, ORCID 0000-0002-3899-5352

² Oś. Legionów Henryka Dąbrowskiego 9 m.3, 33-100 Tarnów, Polska, e-mail: tomtabu666@gmail.com

³ Uniwersytet Rzeszowski, Kolegium Nauk Przyrodniczych, Zakład Agroekologii i Użytkowania Lasu,
ul. M. Cwiklińskiej 1a, 35-601 Rzeszów, Polska, e-mail: tkolbr@ur.edu.pl,
ORCID 0000-0003-2854-4467

Abstract: First observations of *Pronocera angusta* (KRIECHBAUMER, 1844) (Coleoptera: Cerambycidae) in south-eastern Poland. The short communication presents information on the occurrence of *Pronocera angusta* (KRIECHBAUMER, 1844) (Coleoptera: Cerambycidae) in south-eastern Poland. As a result of field observations carried out in 2020-2021 the appearance of *P. angusta* was found at two sites in the Sandomierska Lowland.

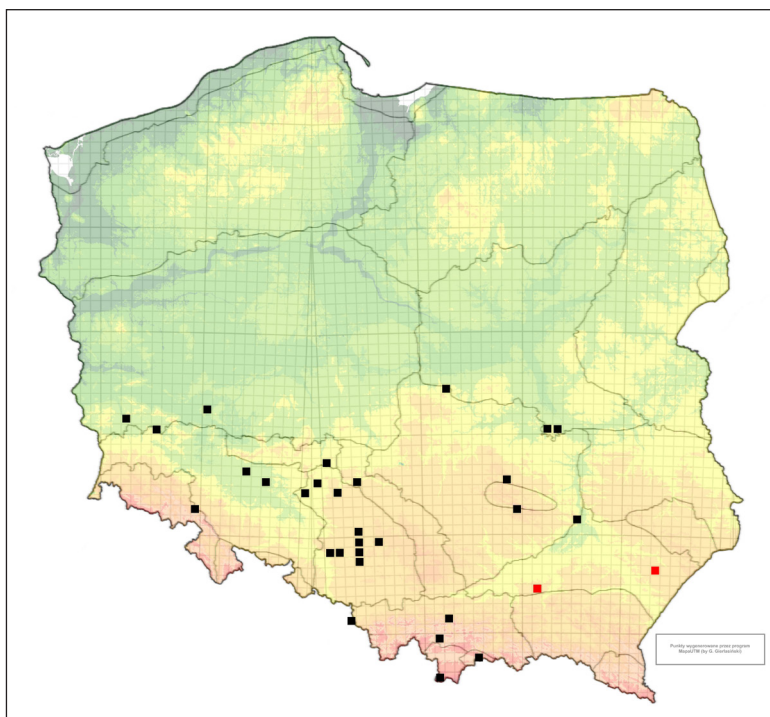
Key words: Cerambycidae, *Pronocera angusta*, new data, Sandomierska Lowland, N2000 Lasy Sieniawskie, biodiversity.

Pronocera angusta (KRIECHBAUMER, 1844) to palearktyczny gatunek chrząszcza z rodziny kózkowatych (Cerambycidae), który występuje w Europie Środkowej (Austria, Czechy, Niemcy, Polska, Słowacja, Węgry), Południowej (Bośnia i Hercegowina, Rumunia, Włochy) oraz Wschodniej (Ukraina) (DANILEVSKY 2020). W Polsce jest gatunkiem bardzo rzadkim, znanym z nielicznych i rozproszonych stanowisk, zlokalizowanych w środkowej i południowej części kraju (MIŁKOWSKI & CHMIELEWSKI 2017, MAPA BIORÓZNORODNOŚCI 2021, SZAFRANIEC *et al.* 2021).

Z danych zawartych w literaturze (STARZYK & LESSAER 1984, BURAKOWSKI *et al.* 1990, ROSSA & SOCHA 1998, STARZYK *et al.* 2008, MICHALCEWICZ 2010, GREŃ *et al.* 2012, KARPIŃSKI *et al.* 2014, BIDAS 2015, BOROWSKI & SŁAWSKI 2016, MIŁKOWSKI & CHMIELEWSKI 2017, MIŁKOWSKI 2021, SZAFRANIEC *et al.* 2021), zasobach bazy BioMap oraz z informacji otrzymanych od autorów obserwacji (Górski [UTM: CA37], Hilszczański [CA38], Karpiński [CB35], Kocot [CA59], Królik [CB14] i [YS04], Walczak [CB42]) wynika, że *P. angusta* był do tej pory wykazywany w Polsce z 11 krain KFP i 29 kwadratów siatki UTM (Ryc. 1).

Stanowisko z Tenczyńskiego Parku Krajobrazowego podawane przez MICHALCEWICZA (2010) oraz dwa stanowiska (Brzezinka i Szymiszów) wymienione w opracowaniu BURAKOWSKIEGO (1990) zidentyfikowano jedynie do poziomu krainy.

Występowanie *P. angusta* jest związane przede wszystkim z drzewostanami iglastymi, a nieco rzadziej z mieszanymi. Najważniejszą rośliną żywicielską larw jest świerk pospolity (*Picea abies* (L.) H. KARST) (STARZYK & LESSAER 1984, MIŁKOWSKI & CHMIELEWSKI 2017, SAMA 2002, HELLRIGL 2010). Dodatkowo w literaturze wymieniane są jodła pospolita (*Abies alba* MILL.) oraz modrzew europejski (*Larix decidua* MILL.) (BURAKOWSKI *et al.* 1990, BENSE 1995, IMREI *et al.* 2013). Obserwacje terenowe i badania laboratoryjne nad biologią tego gatunku, przeprowadzone przez STARZYKA i LESSAERA (1984), nie potwierdzają jednak tych informacji. W związku z powyższym można przypuszczać, że rozwój larw w tych gatunkach drzew zachodzi bardzo rzadko lub sporadycznie.

Ryc. 1. *Pronocera angusta* (KRIECHBAUMER, 1844): rozmieszczenie w Polsce; czarne kwadraty – stanowiska literaturowe, informacje z bazy BioMap, dane otrzymane od autorów obserwacji; czerwone kwadraty – nowe stanowiska.

Fig. 1. *Pronocera angusta* (KRIECHBAUMER, 1844): distribution in Poland; black squares – literature positions, data from BioMap database, data received from the authors of the observations; red square – new records.

Cykl rozwojowy *P. angusta* trwa 2 lata. Chrząższe zasiedlają dobrze oświetlone i osłabione drzewa, najczęściej w wieku od 80 do 150 lat, rosnące samotnie lub na skrajach lasów. Rójka odbywa się przy słonecznej pogodzie. Do składania jaj samice preferują świerki opanowane przez kornika *Polygraphus poligraphus* (LINNAEUS, 1758) i opieńkę ciemną *Armillaria ostoyae* (ROMAGN.) HERINK. (SLÁMA 1998, STARZYK & LESSAER 1984). Larwy rozwijają się w świeżo obumarłych gałęziach o średnicy od 15 do 60 mm, żerując

początkowo pod korą, a następnie w łyku, kambium oraz w bielu, gdzie dochodzi do ich przepoczwarczenia. W wyniku prowadzonego żeru, w gałęziach powstają nieregularne, kręte chodniki, których szerokość zwiększa się wraz ze wzrostem larw. Żerowiska wypełniane są brązowym pyłem korowym i białym pyłem drzewnym o różnej granulacji (STARZYK & LESSAER 1984, BURAKOWSKI *et al.* 1990, SAMA 2002, IMREI *et al.* 2013, BIDAS 2015).

Pojaw postaci dojrzałych rozpoczyna się w drugiej połowie maja i trwa do pierwszych dni sierpnia, z optimum występowania w czerwcu (STARZYK & LESSAER 1984) lub na początku lipca (SLÁMA 1998). Imagines prowadzą skryty, głównie nocny tryb życia, przebywając najczęściej w koronach opanowanych drzew (SLÁMA 1998, TÝR 2011), gdzie odżywiają się igłami i korą cienkich pędów o średnicy do 5 mm (HELLRIGL 1967, BURAKOWSKI *et al.* 1990). Chrzążce latają na niewielkie odległości, nie odwiedzają kwiatów oraz sporadycznie przesiadują na składowanym drewnie (STARZYK & LESSAER 1984, HELLRIGL 2010, IMREI *et al.* 2013). Taki sposób życia sprawia, że *P. angusta* jest gatunkiem, który spotykany jest w środowisku naturalnym niezwykle rzadko.

Jak podaje HEYROVSKÝ (1955), imagines mogą przylatywać do źródeł światła sztucznego. Według STARZYKA i LESSAERA (1984) postaci dojrzałe można odławiać otrząsając obumierające lub martwe gałęzie świerków, natomiast HILSZCZAŃSKI (informacja ustna) zbierał je z młodych spalonych świerków o średnicy pni około 10 cm.

W wyniku obserwacji terenowych przeprowadzonych na terenie Niziny Sandomierskiej, w lasach nadleśnictw Dębica i Oleszyce, odnaleziono dwa stanowiska *P. angusta*:

– Nadleśnictwo Dębica, leśnictwo Wałki, [UTM: EA14], las mieszany, 14.06.2020, 1 ex (♀), skład drewna, na wałku jodłowym, leg. T. Kwapniewski. Obserwacji dokonano w słoneczny dzień w godzinach popołudniowych (ok. godz. 16.00), w temperaturze ok. 20°C.

– Obszar Natura 2000 „Lasy Sieniawskie”, Nadleśnictwo Oleszyce, leśnictwo Miłków, [UTM: FA36], las mieszany (Ryc. 2), z gałęzi o średnicy 1-4 cm, zebranych 8-go maja 2021 r. z dwóch wywróconych przez wiatr świerków, wyhodowano (w dniach 11 i 25 października 2021 r.) dwa osobniki (♀ i ♂) *Pronocera angusta*, leg. T. Olbrycht.

Ryc. 2. Miejsce obserwacji *Pronocera angusta* (KRIECHBAUMER, 1844) w leśnictwie Miłków (fot. T. Olbrycht).

Fig. 2. The observation site of *Pronocera angusta* (KRIECHBAUMER, 1844) in Miłków forestry (photo T. Olbrycht).

Wyhodowana samica *P. angusta* reprezentuje rzadko spotykaną formę *obscuricollis* HEYR. (z czarno obwiedzionym przedpleczem i niewielką bordową plamą na jego środku), zaś przedplecze samca jest całkowicie czarne (Ryc. 3).

Gałęzie do hodowli pobrano z dolnych i środkowych części koron drzew, których średnica pni, zmierzona na wysokości 130 cm, wynosiła 30 cm. Gałęzie przycięto na długość około 40 cm, a następnie umieszczono w plastikowych pojemnikach o pojemności 20 litrów. Hodowlę prowadzono w warunkach laboratoryjnych, w stałej temperaturze 23°C. Wyhodowanym chrząszczom podawano świeże gałązki świerkowe, na których żerowały obgryzając igły. W takich warunkach samiec przeżył 17 dni, a samica jedynie 3.

Obok *P. angusta* z zebranych gałęzi wyhodowano również innych przedstawicieli Cerambycidae tj.: *Molorchus (Caenoptera) minor* ssp. *minor* (LINNAEUS, 1792), *Obrium brunneum* (FABRICIUS, 1792), *Pogonocherus (Pityphilus) decoratus* (FAIRMAIRE, 1855) i *Pogonocherus (Pityphilus) fasciculatus* ssp. *fasciculatus* (DEGEER, 1775), a także *Anthaxia (Melanthaxia) quadripunctata* ssp. *quadripunctata* (LINNAEUS, 1758) i *Chrysobothris igniventris* REITTER, 1895 z rodziny bogatkowatych (Buprestidae). *P. fasciculatus* i *Ch. igniventris* nie były wcześniej podawane z Niziny Sandomierskiej.

Ryc. 3. Samiec *Pronocera angusta* (KRIECHBAUMER, 1844) (fot. T. Olbrycht).

Fig. 3. Male of *Pronocera angusta* (KRIECHBAUMER, 1844) (photo T. Olbrycht).

Pronocera angusta jest gatunkiem nowym dla Niziny Sandomierskiej. Okazy dowodowe znajdują się w kolekcjach autorów niniejszego doniesienia.

Autorzy pragną podziękować Panom: Pawłowi Górskiemu, Jackowi Hilszczańskiemu, Lechowi Karpińskiemu, Przemysławowi Kocotowi, Romanowi Królikowi, Markowi Miłkowskiemu, Marcinowi Walczakowi i Adamowi Woźniakowi za udzieloną pomoc i informacje na temat dokładnych lokalizacji niektórych stanowisk *P. angusta*, które posłużyły do opracowania ryciny 1.

Dziękujemy również dyrekcji Nadleśnictwa Oleszyce, w szczególności nadleśniczemu, Panu Stanisławowi Zagrobelnemu za wyrażenie zgody na wjazd na drogi leśne oraz leśniczemu leśnictwa Miłków, Panu Piotrowi Nowakowi za okazaną pomoc, co znacznie ułatwiło nam prowadzenie obserwacji.

Do sporządzenia mapy stanowisk *Pronocera angusta* (KRIECHBAUMER, 1844) wykorzystano program MAPAUTM VER.5.4, pobrany ze strony <https://heteroptera.us.edu.pl/> (data dostępu 29.08.2021 r.).

PIŚMIENNICTWO

- BENSE U. 1995. Longhorn beetles. Illustrated Key to the Cerambycidae and Vesperidae of Europe. Margraf Verlag, Weikersheim: 512 pp.
- BIDAS M. 2015. Interesujące Cerambycidae (Coleoptera) w Górach Świętokrzyskich i uwagi o ich bionomii. *Wiadomości entomologiczne* 34(4): 73–74.
- BOROWSKI J., SŁAWSKI M. 2016. Beetles (Coleoptera) of the Rogów region. Part VI – longhorn beetles (Cerambycidae). *World Scientific News* 36: 73–95.
- BURAKOWSKI B., MROCZKOWSKI M., STEFAŃSKA J. 1990. Chrząszcze – Coleoptera. Cerambycidae i Bruchidae. *Katalog fauny Polski* 23(15), Warszawa: 312 pp.
- DANILEVSKY M. 2020. Catalogue of Palaearctic Coleoptera. Chrysomeloidea I (Vesperidae, Disteniidae, Cerambycidae). Vol. 6/1: 712 pp.
- GREŃ CZ., KRÓLIK R., SZOŁTYS H. 2012. Czerwona lista chrząszczy (Coleoptera) województwa śląskiego, pp. 37–70, In: PARUSEL J.B. (Ed.), *Czerwone listy wybranych grup zwierząt bezkręgowych województwa śląskiego. Raporty Opinie*. Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska, Katowice 6.4.
- HELLRIGL K.G. 1967. Die Cerambyciden – Fauna von Südtirol. *Koleopterologische Rundschau* 45: 3–77
- HELLRIGL K.G. 2010. Faunistik der Bockkäfer von Südtirol (Coleoptera: Cerambycidae). *Forest observer* 5: 31–152.
- HEYROVSKÝ L. 1955. Fauna ČSR. Tesaříkovití – Cerambycidae. Československá akademie věd, Praha 5: 348 pp.
- IMREI Z., MILLAR J.G., TÓTH M. 2013. Field screening of known pheromone components of longhorned beetles in the subfamily Cerambycinae (Coleoptera: Cerambycidae) in Hungary. *Zeit für Naturforschung C*, 68: 236–242.
- KARPIŃSKI L., SZCZEPAŃSKI W., SZCZEPAŃSKI W.T., WALCZAK M. 2014. Longhorn beetles (Coleoptera: Cerambycidae) communities of the southern part of the Załęczański Landscape Park. *Parki narodowe i Rezerваты Przyrody* 33(1): 53–63.
- MICHALCEWICZ J. 2010. Materiał lęgowy kózkowatych (Coleoptera: Cerambycidae) w Tenczyńskim Parku Krajobrazowym na Wyżynie Krakowskiej. *Acta Agraria et Silvestria. Series Silvestris* 48: 43–59.
- MILKOWSKI M., CHMIELEWSKI S. 2017. Nowe gatunki kózkowatych Cerambycidae (Coleoptera) w Puszczy Kozienickiej. *Wiadomości entomologiczne* 36(4): 247–248.
- MILKOWSKI M. 2021. Nowe dla Puszczy Kozienickiej i rzadko spotykane gatunki Cerambycidae (Coleoptera). *Wiadomości entomologiczne* 40(4), online 18N: 10–12
- ROSSA R., SOCHA G. 1998. Kózkowate (Coleoptera, Cerambycidae) Pienińskiego Parku Narodowego. Pieniny – *Przyroda i Człowiek* 6: 71–81.
- SAMA G. 2002. Atlas of the Cerambycidae of Europe and the Mediterranean Area. Vol. 1: Northern, Western, Central and Eastern Europe, British Isles and Continental Europe from France (excl. Corsica) to Scandinavia and Urals. Kabourek, Zlín: 173 pp.
- SLÁMA M.E.F. 1998. Tesaříkovití – Cerambycidae České republiky a Slovenské republiky (Brouci – Coleoptera). Milan Sláma, Krhanice, 1998, 384 pp.
- STARZYK J.R., LESSAER M. 1984. Studies on the distribution, morphology, biology and ecology of *Pronocera angusta* (KRIECHB.) (Coleoptera, Cerambycidae). *Zeitschrift fuer Angewandte Entomologie* 97: 347–360.
- STARZYK J.R., GRODZKI W., KOSIBOWICZ M., MICHALCEWICZ J., ROSSA R. 2008. Stare i martwe drzewa jako miejsce występowania chrząszczy ksylobiontycznych i dendrofilnych. *Roczniki Bieszczadzkie* 16: 325–347.
- SZAFRANIEC S., ŁUSZCZAK M., MICHALCEWICZ J., TRZECIAK A., BOSAK A. 2021. Materiały do poznania rozmieszczenia kózkowatych (Coleoptera: Cerambycidae) Beskidu Zachodniego – gatunki nowe i rzadkie. *Wiadomości entomologiczne* 40(2), online 6A: 1–13. DOI: 10.5281/zenodo.4756427.
- TÝR V. 2011. Brouci (Coleoptera) Žihle a okolí. 4.část. Cerambycidae. *Západočeské entomologické listy* 2: 70–80.

Źródła internetowe:

<https://lepidoptera.eu/utm> (data dostępu: 17.11.2021 r.).

<https://www.bdl.lasy.gov.pl/> (data dostępu 10.11.2021 r.).

MAPA BIORÓŻNORODNOŚCI 2021. Krajowa Sieć Informacji o Bioróżnorodności. <https://baza.biomap.pl/> (data dostępu: 03.12.2021 r.).

Accepted: 29 December 2021; published: 31 December 2021

Licensed under a Creative Commons Attribution License <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>